

Uluslararası Akademik Birikim Dergisi
Yıl: 2025, Cilt: 8, Sayı 1 ss.22-43

Suriye'nin Ulus Devlet İnşasının Sosyo-Politik Analizi

Hüsamettin İNAÇ

Prof.Dr., Kütahya Dumlupınar
husamettin.inac@dpu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-6922-2010>

Makale Başvuru Tarihi : 11.12.2024

Makale Kabul Tarihi : 20.01.2025

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2025

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.14782461

Beyzanur KINA

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü,
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
beyzanur_kiina@hotmail.com
<https://orcid.org/0009-0005-3539-1931>

Anahtar

Kelimeler:

Yeni Ulus-Devlet,
Golan Tepesi,
Hafız El Esad,
2254 Kararları,
İç Savaş, Göç.

Özet

II. Dünya Savaşı süresince ve savaş neticesinde meydana gelen koşullar Suriye'de Arap milliyetçilerinin bağımsızlık hedeflerini yükseltti. Suriye üzerindeki Fransız mandasının 1946 yılında sona ermesiyle Ulus-devletin inşa süreci başlamıştır diye düşünülürken kargaşanın ve siyasi istikrarsızlığın temelleri atılmıştır. Ulus Devlet inşasına etki eden mekanizmalar Baas Partisi'nin iktidarı ele geçirmesi ve bu iktidarın başına Hafız el Esad'ın geçmesi, İsrail ile yapılan Golan Tepesi görüşmeleri, BM 2254 kararları, Arap Baharı ve Suriye iç savaşı sonrası oluşan göç rejimidir. Bu çalışmada Suriye'nin ulus devlet inşasının temelinde yatan ana sebepler incelenerek; açıklanmalı bir şekilde verilecektir. Ulus devlet inşasının sosyopolitik analizi literatürdeki çalışmalar incelenerek yorumlanacaktır.

Socio-Political Analysis of Syria's Nation State Building

Abstract

Keywords:

New Nation-State,
Golan Height, Hafez
al-Assad, 2254
Decisions, Civil
War, Migration.

Conditions during and after World War II raised the Arab nationalists' goals for independence in Syria. With the end of the French mandate over Syria in 1946, the process of building the nation-state was thought to have begun, while the foundations of turmoil and political instability were laid. The mechanisms that affected the construction of the Nation State are the Baath Party's seizure of power and the seizure of power by Hafez al-Assad, the Golan Heights negotiations with Israel, the UN 2254 resolutions, the Arab Spring and the migration regime formed after the Syrian civil war. In this study the main reasons underlying Syria's nation-state building are examined. It will be given in an annotated way. Sociopolitical analysis of nation-state building will be interpreted by examining the studies in the literature.,

1. Giriş

Ulus inşası; küçük birimlerden merkezi alanlara nüfusun sadakatini aktaran bir süreçtir. Bu süreç esnasında devlet, kendi ulusunu inşa etme yolunda ilerler. Ulusal kimlik inşasına etki eden; ordu, okul ve siyasal katılma faktörleri kolektif kimliklerin asıl unsurları olan "ötekinin" ve "biz" kavramlarının oluşturulmasını amaçlamaktadır (Gürbüz, 2020, s. 21). Ulus Devlet tanımı ise ilk olarak Batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Sosyo-ekonomik faktörler bu süreçte zemin hazırlamıştır. Fakat sömürgecilikle birlikte milliyetçilik kavramına yeni literatürler kazandırmıştır (Gürbüz, 2020, s. 29).

Suriye'de Ulus-devlet inşası üzerine ilk çalışmalar Kral Faysal tarafından 1918 (Erkmen, 2019, s. 254) yılında uygulamaya geçirilmiştir. 1919 yılının temmuz ayında Faysal, Suriye'nin egemen ve özgür bir ülke olduğunu Büyük Suriye Kongresi'nde duyurmuştur (Embel, 2020, s. 175). San Remo'da 1920 yılının Nisan ayında Suriye Fransız hükümetine bırakıldı. Konferans kararları sonucunda Suriye toprakları Fransız mandasına bırakılmıştır (Erkmen, 2019, s. 254). Arap milliyetçiliği düşüncesi Manda dönemiyle beraber farklı bir algı kazanmıştır. Manda himayesindeki ülkelerde bağımsızlık ve batıya zıt olma temel hedefler arasında yer almıştır (Gürbüz, 2020, s. 17). 1920'den 1946'ya kadar süren bu manda dönemi, Suriye'nin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısının şekillenmesinde etkili olmuştur. Fransız manda yönetiminin 1946 yılında sona ermesi, ülkenin bağımsızlık yönünde önemli bir adım atmasına olanak tanısa da bu durum aynı zamanda siyasi istikrarsızlık ve kargaşanın da zeminini hazırlamıştır (Erkmen, 2019, s. 256).

Suriye'nin ulus-devlet inşası süreci, birçok iç ve dış etkenin etkisi altında şekillenmiştir. Baas Partisi'nin iktidara gelmesi ve Hafız el Esad'ın liderliği ele alması, ülkede otoriter bir yönetimin kurulmasına yol açarken, İsrail ile yapılan Golan Tepesi görüşmeleri ve BM'nin 2254 sayılı kararları gibi uluslararası meseleler de ülkenin siyasi dinamiklerini etkilemiştir (Öztürk & Sevinç , 2023, s. 223-224). Ayrıca, Arap Baharı'nın tetiklediği halk ayaklanmaları ve sonrasında patlak veren iç savaş, Suriye'nin sosyopolitik yapısını derinden sarsmış ve geniş çaplı göç hareketlerine yol açarak ülkenin demografik yapısını değiştirmiştir (Mengüaslan, 2022, s. 50).

Dış politikada ise, Suriye'nin İsrail ile olan rekabeti ve Golan Tepesi üzerindeki görüşmeler, uluslararası arenada ülkenin stratejik konumunu belirlemiştir. Birleşmiş Milletler 'in 2254 sayılı kararı gibi uluslararası kararlar, Suriye'nin siyasi dönüşüm sürecine doğrudan etki

etmiştir. 2011 yılında başlayan Arap Baharı, Suriye'de derin toplumsal değişim taleplerine zemin hazırlamış ve bu süreç iç savaşın patlak vermesiyle sonuçlanmıştır. İç savaş, Suriye'nin sosyopolitik yapısını alt üst etmiş, geniş çaplı göç hareketleri ve demografik değişimlerle ülkenin ulus-devlet yapısını daha da karmaşık bir hale getirmiştir (Ağır ve Aksu, 2017, s. 51).

Bu makalede, Suriye'nin ulus-devlet inşasının altında yatan temel nedenler ve bu sürecin sosyopolitik dinamikleri derinlemesine incelenecektir. Tarihsel süreçler ve güncel olaylar çerçevesinde, literatürdeki çalışmaların ışığında Suriye'nin ulusal kimlik oluşturma çabaları ve karşılaştığı zorluklar analiz edilecektir.

1.1.Tarihsel Arka Plan

1.1.1. Fransız mandası dönemi ve II. Dünya Savaşı sonrası Suriye

1920 yılında, I. Dünya Savaşı'nın ardından San Remo Konferansı sonucunda Suriye, Milletler Cemiyeti tarafından Fransız mandası altına alındı. Bu durum, Sykes-Picot Anlaşması'nın bir parçası olarak Orta Doğu'da sınırların yeniden çizildiği ve yeni siyasi yapıların oluşturulduğu bir dönemi başlattı. Fransız mandası, Suriye'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısını derinden etkileyen bir dizi değişikliği beraberinde getirdi (Embel, 2020, s. 176).

Fransızlar, Suriye'yi kontrol altında tutabilmek için ülkeyi birkaç farklı idari birime böldüler. Bu birimler arasında Şam, Halep, Lazkiye, Dürzi Bölgesi ve daha sonra Büyük Lübnan (bugünkü Lübnan) gibi bölümler bulunuyordu. Bu bölünmeler, etnik ve dini farklılıkları artırarak merkezkaç kuvvetlerin güçlenmesine yol açmıştır. Bu strateji, yerel nüfusun birleşik bir ulusal kimlik geliştirmesini zorlaştırdı ve bölgesel ayrılıkları körüklemiştir (Demirel, 2019, s. 72).

Fransız mandası döneminde eğitim sisteminde Fransız etkisi güçlü bir şekilde hissedildi (İnaç, 2003, s. 344). Fransızca, eğitimde önemli bir dil haline geldi ve bu da yerel elitler arasında Fransız kültürüne olan ilgiyi artırdı. Bu durum, bir yandan modernleşme ve batılılaşma süreçlerine katkıda bulunurken, diğer yandan Arap milliyetçiliği ve bağımsızlık hareketlerinin güçlenmesine zemin hazırladı. Eğitimdeki bu değişim, Suriye'deki sosyal yapının dönüşümüne ve entelektüel hareketlerin gelişimine de katkıda bulundu (Orkun, Bayırlı, & Bayırlı, 2019, s. 7).

Fransız yönetimi, Suriye'nin ekonomik kaynaklarını kontrol altına almaya çalıştı ve özellikle demiryolları ve tarımsal alanlarda yatırımlar yaptı. Ancak bu yatırımlar genellikle Fransız çıkarlarına hizmet etti ve yerel ekonomi üzerinde sınırlı olumlu etkiler bıraktı. Ekonomik

1945 yılında II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, Suriye üzerindeki Fransız askeri varlığına karşı direniş hareketleri ve diplomatik baskılar arttı. Sonuç olarak, 17 Nisan 1946'da Fransız askerlerinin Suriye'den tamamen çekilmesiyle Suriye resmen bağımsızlığını kazandı. Bu tarih, Suriye'nin modern tarihinde bir dönüm noktası oldu ve ulus-devlet inşa sürecinin resmi başlangıcını simgeledi (İnce, 2017, s. 267).

1.2. Baas Partisi ve Hafız el Esad Dönemi

1.2.1. Baas Partisi'nin Yükseliş ve İdeolojik Temelleri

I.Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasındaki dönemde (1918-1939) Ortadoğu ülkelerinde en yaygın olan ideolojilerden biri Arap milliyetçiliğidir (Aldoughli, 2022, s. 127). Arap toplumu sömürge sistemine karşı birlikte hareket etmenin gücüne inanmışlardır. Bu süreçte ideoloji bakımından milliyetçiliği benimsemişlerdir (Duran, 2021, s. 225). Pan-Arabizm bu esnada kurulmuştur. Pan-Arap, "Baas" kavramıyla beraber hem yeniden doğuşu (Koyuncu, 2017, s. 16) simgelemiştir hem de bütünleşik bir yapıya dönüşmüştür (Gürbüz, 2020, s. 46). Baas Partisi'nin tam olarak ideolojisi Arap milliyetçiliği ile Avrupa sosyalizmi olarak tanımlanabilir. II.Dünya Savaşı sonunda kurulan Baas Partisi ile yükselişe geçen Arap milliyetçiliğinin ilerlemesinde üç önemli olayın etkisi vardır. İlk önemli faktör Bağdat Paketi (1955) iken ikincisi Süveyş Kanalı Krizi (1956) ve üçüncüsü ise Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin (1958) kurulmasıdır (Koyuncu, 2017, s. 16).

Baas Partisi 1943 yılında iki önemli isim olan Sahaddin el-Bitar ve Mişel Eflak tarafından kurulmuştur (Duran, 2021, s. 226). Bu iki kurucu isim de Sorbonne de 1928 yılında eğitim görmüşlerdir. Bu iki önemli isim dışında Vahip el Ganim, Abdul birr Iyun el Sud, Badii el Kasım, Cemal el-Atassi, Musa Rizik, Mithat Razzaz, Abdulah Abdüldaim, Sami er Drubi ve Ali Cabir isimler de yer almıştır (Koyuncu, 2017, s. 16). Baas Partisi'nin gerçekleştirdiği ilk kongre Zeki Arsuzinin katılımıyla 7 Nisan 1947'de gerçekleşmiştir (Çağ ve Eker, 2013, s. 61).

Ana başlıklarından bazıları arasında yer alan emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı çıkmak olan Baas hareketinin (Hizb el-Arabi el-İştiraki) diğer amaçları arasında; Arap toplumunu yabancı himayesinden kurtarmak, sosyalizmi gerçekleştirmek ve Arap ulusu yaratmaktır (Çağ ve Eker, 2013, s. 62). Arap coğrafyasının ilerlemesi ve geçirdiği tarihsel değişim üzerine 19.yüzyılda Baas partisi inşa edilmiştir (Gürbüz, 2020, s. 71).

1.2.2. Hafız el-Esad Dönemi

Hafız el-Esad, 1970 yılında yaptığı kansız bir darbe olan "Düzeltilme Harekâtı" ile iktidara geldi. Bu harekât, Baas Partisi içindeki fraksiyonel çatışmalara son vermeyi ve hükümette istikrar sağlamayı amaçlıyordu. Esad bu dönemde parti içi hizipçiliği azaltarak güçlü bir merkezi yönetim yapısı kurdu (İnce, 2017, s. 275).

Esad, iktidarını sağlamlaştırmak için Suriye'de güçlü bir merkeziyetçi yönetim modeli benimsedi (Acar, 2013, s. 128) . Devletin her kademesinde kontrolü artırarak, askeri ve güvenlik kurumlarını güçlendirdi. Bu merkeziyetçilik, siyasi muhalefeti bastırmak ve ülke genelinde otoritesini pekiştirmek için kullanıldı. Baas Partisi, devlet mekanizmasının merkezine yerleştirilerek, siyasi karar alma süreçlerinde belirleyici bir rol oynadı (Duran, 2021, s. 226-227).

Esad, ekonomik alanda sosyalist bir yaklaşım benimsedi (Mengüaslan, 2022, s. 49). Devlet kontrolündeki ekonomik sistem güçlendirildi ve sanayi ile tarımda devlet yatırımları artırıldı. Esad yönetimi kamu sektörünü genişletirken özel girişimi sınırlayan politikalar uyguladı, ancak bu politikalar zamanla ekonomik verimsizliklere ve yolsuzluklara yol açtı (Acar, 2013, s. 132).

Esad, dış politikada dengeli ve pragmatik bir yaklaşım sergiledi. Sovyetler Birliği ile güçlü bir ittifak kurarak askeri ve ekonomik destek sağladı. Aynı zamanda, Orta Doğu'daki Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. İsrail'le olan çatışmalar ve Lübnan iç savaşına müdahale, Esad döneminin belirgin dış politika unsurları arasında yer aldı (Koyuncu, 2017, s. 17).

Esad, Arap milliyetçiliğini ve Baas ideolojisini ulusal kimliğin temeli olarak benimsedi. Baas Partisi'nin "Birlik, Özgürlük, Sosyalizm" sloganı, ulusal kimlik oluşturma çabalarının merkezinde yer aldı. Esad, Arap dünyasında liderlik rolü üstlenmeyi hedefleyerek, Suriye'nin bölgesel bir güç olarak konumunu pekiştirmeye çalıştı (Duran, 2021, s. 232).

Suriye'nin etnik ve dini çeşitliliği, ulusal kimlik oluşturma çabalarında önemli bir zorluk teşkil etti. Esad, bu çeşitliliği kontrol altında tutmak için merkeziyetçi yönetim yapısını kullanarak, farklı gruplar arasında denge sağlamaya çalıştı. Özellikle Alevi azınlığın yönetimdeki etkisi, Sünni çoğunlukla olan ilişkilerde hassas bir denge gerektirdi.

Hafız el-Esad liderliği, Suriye'de istikrarı sağlama ve ulusal kimlik oluşturma çabalarıyla karakterize edildi, ancak bu süreçte uygulanan baskıcı politikalar ve merkeziyetçi yönetim anlayışı, uzun vadede toplumsal huzursuzluklara ve siyasi gerilimlere yol açtı. Esad'ın mirası, Suriye'nin bugünkü sosyo-politik dinamiklerini anlamak için önemli bir referans noktasıdır.

1.3. Uluslararası Dinamikler

1.3.1. İsrail ile İlişkiler ve Golan Tepesi

Golan Tepesi, Suriye ve İsrail arasında uzun süren bir çatışmanın merkezi olmuştur. Bu bölge 1967 Altı Gün Savaşı'nda İsrail tarafından işgal edilmiş olup hem stratejik konumu hem de su kaynakları nedeniyle iki ülke arasında önemli bir anlaşmazlık konusudur. Golan Tepesi'nin kontrolü, İsrail için askeri güvenlik açısından kritik öneme sahipken, Suriye için ise toprak bütünlüğü ve egemenlik meselesidir (Öztürk ve Sevinç, 2023, s. 232).

1990'lar ve 2000'lerin başında, İsrail ve Suriye arasında Golan Tepesi'nin geleceğine dair çeşitli barış görüşmeleri yapılmıştır. Özellikle 1991 Madrid Konferansı ve 2000'deki ABD arabuluculuğunda yapılan görüşmeler, iki ülke arasında kalıcı bir barış anlaşmasının sağlanması için önemli fırsatlar sundu. Ancak, bu görüşmeler sonunda bir anlaşmaya varılamadı ve Golan Tepesi üzerindeki anlaşmazlık çözümsüz kaldı (Süer, 2012, s. 226).

Birleşmiş Milletler ve uluslararası toplum, Golan Tepesi'nin bir Suriye toprağı olduğunu tanır ve İsrail'in buradaki işgalini yasadışı kabul eder. BM Güvenlik Konseyinin 242 ve 338 sayılı kararları, İsrail'in işgal edilen topraklardan çekilmesini ve barışçıl bir çözüm bulunmasını talep etmektedir. Ancak bu kararlar bugüne kadar uygulanmamıştır ve bölgedeki statüko devam etmektedir (Topuz ve Arafat, 2023, s. 371).

1.3.2. BM 2254 Kararları ve Uluslararası Toplumun Suriye Üzerindeki Etkileri

BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararı, Suriye'deki iç savaşın siyasi bir çözümle sona erdirilmesi amacıyla 2015 yılında kabul edilmiştir (Neciyev, 2021, s. 999). Karar, Suriye hükümeti ve muhalif gruplar arasında müzakereler yoluyla kapsamlı bir barış sürecinin başlatılmasını öngörmektedir. Aynı zamanda, bir geçiş hükümetinin kurulması, yeni bir anayasa hazırlanması ve serbest seçimlerin yapılması gibi adımlar içermektedir (Aksoy, 2021, s. 104).

Uluslararası toplum, çeşitli aktörler aracılığıyla çözüm arayışlarını sürdürmektedir. ABD, Rusya, Türkiye, İran ve Avrupa Birliği gibi ülkeler ve örgütler, Suriye'deki çatışmalar

üzerinde farklı etkilerde bulunmuştur. Özellikle Rusya ve İran, Suriye hükümetine destek verirken, ABD ve bazı Avrupa ülkeleri muhalif gruplara destek sağlamıştır. Bu durum, Suriye'deki iç savaşın uluslararası bir boyut kazanmasına neden olmuştur (Meriç, 2021, s. 8).

Barış süreci, BM 2254 kararı kapsamında öngörülmesine rağmen sahadaki askeri çatışmalar, siyasi anlaşmazlıklar ve güven eksikliği nedeniyle ilerlemekte zorlanmaktadır. Suriye'nin egemenlik hakları, toprak bütünlüğü ve farklı grupların çıkarları arasındaki çatışmalar, barış sürecinin önündeki en büyük engellerdir. Ayrıca, uluslararası toplumun Suriye üzerindeki etkisi, ülkedeki insani krizlerin ve mülteci sorunlarının çözümünde de sınırlı kalmıştır (Cülük, 2022, s. 182).

Suriye'nin İsrail ile olan ilişkileri ve iç savaşın çözümüne yönelik çabalar üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ancak, bu dinamiklerin Suriye'deki durumu dönüştürmek için yeterli olup olmadığı, uluslararası iş birliği ve bölgesel istikrarın sağlanmasına bağlıdır (Orhan, 2023, s. 537).

1.4. Arap Baharı ve İç Savaşın Etkileri

Suriye'de Arap Baharı'nın etkileri, 2011 Mart ayında Dera kentinde gençlerin tutuklanmasıyla başladı. Bu olay, hükümet karşıtı protestoların fitilini ateşledi. Halk, siyasi reformlar, özgürlükler ve ekonomik iyileşmeler talep etmek için sokaklara döküldü (Ataç ve Kelkitli, 2024, s. 291). Başkan Beşar Esad yönetimi, protestolara sert bir şekilde yanıt vermiştir. Güvenlik güçlerinin göstericilere karşı aşırı güç kullanması, ölümlere ve daha geniş çaplı protestolara yol açarak krizin derinleşmesine neden olmuştur (Yuksel, 2024, s. 371). 2011'in sonlarına doğru, Suriye'deki protestolar silahlı çatışmalara dönüştü (Çamlıbel ve Ercan, 2024, s. 59). Muhalif gruplar, rejime karşı silahlı mücadele başlattı ve ülke genelinde çatışmalar hızla yayıldı. Bu süreç, Suriye'nin farklı bölgelerinde kontrolü ele geçiren çeşitli grupların ortaya çıkmasına neden oldu (Saylık, 2022, s. 87).

Suriye'deki iç savaş, bölgesel ve uluslararası aktörlerin müdahaleleriyle daha karmaşık bir hal aldı. İran ve Rusya, Esad rejimine askeri ve siyasi destek sağlarken, ABD, Türkiye ve Körfez ülkeleri çeşitli muhalif gruplara destek verdi. Bu durum, çatışmaların şiddetini artırdı ve çözüm sürecini zorlaştırırken aynı zamanda iç savaş, nedeniyle milyonlarca Suriyeli, ülke içinde yerinden edilerek veya diğer ülkelere sığınarak mülteci durumuna düştü. Özellikle Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Avrupa ülkeleri, büyük Suriyeli mülteci nüfuslarına ev sahipliği yapmaktadır (Duvan, 2024, s. 108).

Arap Bahar'ının Suriye'deki yansımaları ve ardından gelen iç savaş, ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını derinden etkiledi. Bu süreç, sadece Suriye'yi değil, bölgesel ve uluslararası düzeyde de geniş kapsamlı sonuçlar doğurdu. Suriye'nin geleceği, barış ve istikrarın sağlanması için uluslararası iş birliği ve kapsamlı bir yeniden yapılanma çabasına bağlı olacaktır (Ak, 2024, s. 417).

1.5. Mevcut Sosyopolitik Durum ve Olası Gelecek Senaryolar

Suriye, uzun süren iç savaşın ardından siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan istikrarsız bir durumdadır (İnaç, 2004, s.39). Rejim, ülkenin büyük bir kısmını kontrol altına almış olsa da bazı bölgelerde çatışmalar devam ediyor. Ekonomik olarak, savaş Suriye'nin altyapısını harap etti ve işsizlik oranları oldukça yüksek. Ayrıca, ülke içinde milyonlarca insan yerinden edilmiş durumda ve insani yardım ihtiyacı sürüyor. Bu durum, halkın yaşam koşullarını zorlaştırmakta ve ülkenin toparlanma sürecini yavaşlatmaktadır.

Suriye'nin geleceği için birkaç olası senaryo bulunmaktadır. Birinci senaryo, siyasi bir çözüm bulunamaması durumunda çatışmaların devam etmesi ve insani krizlerin derinleşmesidir. İkinci senaryo, uluslararası toplumun desteğiyle kısmi bir barışın sağlanması ve bazı bölgelerde yeniden yapılanma süreçlerinin başlatılmasıdır. Bu, ülkenin yavaş yavaş istikrara kavuşmasını sağlayabilir. Üçüncü senaryo ise, bölgesel güçlerin Suriye üzerindeki etkilerinin devam etmesi ve bu güçlerin çıkarlarının dengelenmesinin barış sürecini etkilemesidir.

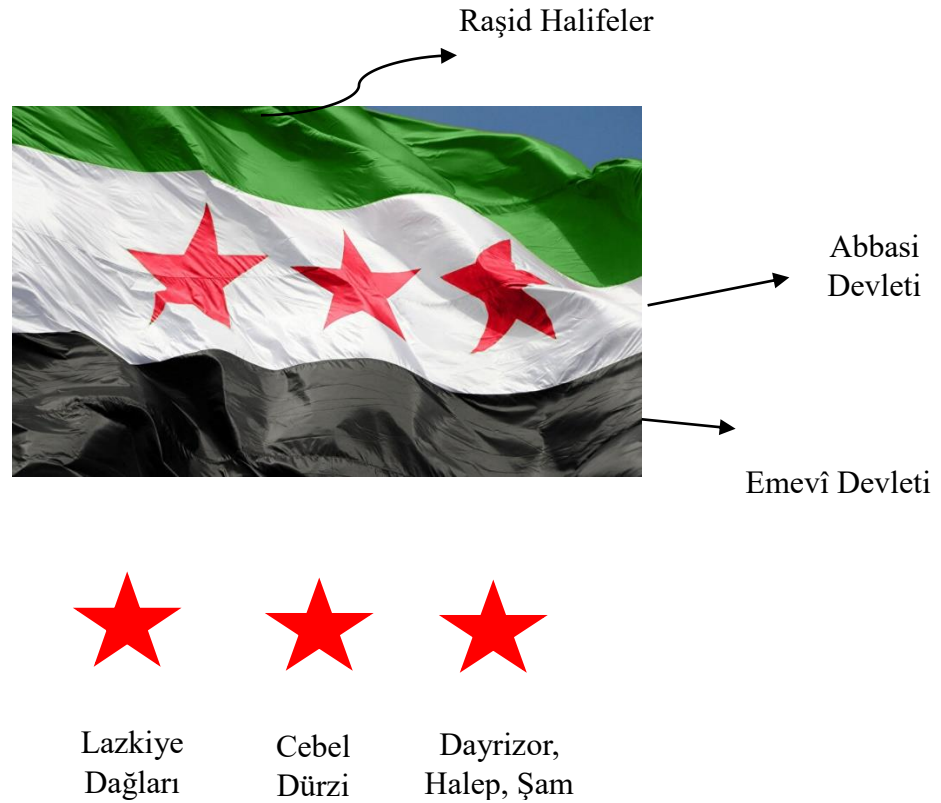
Suriye'de barış ve istikrarı sağlamak için kapsamlı bir siyasi diyalogun başlatılması gereklidir. Bu diyaloga, Suriye'deki tüm siyasi, etnik ve dini grupların katılımı sağlanmalıdır. Uluslararası toplumun etkin katılımı ile birlikte bölgesel ve küresel aktörlerin iş birliği, siyasi çözüm ve yeniden yapılanma süreçlerine ivme kazandırabilir. Ayrıca, Suriye'nin altyapısını yeniden inşa etmek ve ekonomisini canlandırmak için uluslararası yardımlar ve yatırımlar seferber edilmelidir. Mülteci destek programlarının artırılması ve insani yardım operasyonlarının genişletilmesi, yerinden edilmiş insanların güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşünü teşvik etmek için kritik önemdedir.

1.6. Bayrak ve Anayasa

Suriye bayrağı, bağımsızlık ve ulusal kimliği sembolize eden önemli bir araçtır. Mevcut Suriye bayrağı, 1958 yılında kabul edilen ve Arap Birliği'ni temsil eden kırmızı, beyaz, siyah ve yeşil pan-Arap renklerini taşır. İlk olarak, Suriye bayrağının tasarımında kullanılan renkler, kırmızı, beyaz, siyah ve yeşil olmak üzere pan-Arap renkleridir. Bu renkler, Arap

dünyasındaki birçok ülkenin bayraklarında bulunur ve Arap halklarının birliğini temsil eder. Kırmızı, genellikle cesaret, fedakârlık ve kan dökülmesini; beyaz, barış ve umudu; siyah, Arapların geçmişteki zaferlerini ve direnişi; yeşil ise İslam'ı ve refahı simgeler (Qaddour, 2024, s. 302). Bayraktaki iki yeşil yıldız, 1958-1961 yılları arasında Suriye ve Mısır'ın birleşerek oluşturduğu Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni simgeler. Başlangıçta Suriye ve Mısır'ın birlikteliğini temsil eden bu yıldızlar, daha sonra Arap dünyasındaki birlik arzusunu ifade etmeye devam etmiştir.

Günümüzdeki Suriye güncel bayrağında ise; yeşil bölüm Raşid Halifeleri, orta alandaki beyaz kısım Emevî Devleti'ni, siyah kısım ise Abbasi Devleti'ni temsil etmektedir. Orta alanda bulunan üç yıldızın her biri sırayla şu anlamları taşımaktadır; Lazkiye Dağları, Cebel Dürzi ve Deyrizor, Halep, Şam (Şekil 1) (Kaya, 2024).

Şekil 1. Suriye Bayrağındaki simgelerin anlamları ve şematik gösterimi.

Faysal tarafından 1919 yılında Büyük Suriye Kongresi toplanmıştır ve burada Suriye ülkesinin bağımsız ve egemen bir yer olduğunu duyurmuştur. Bazı reformları hayata geçirerek

Arap milliyetçiliğine dayanan bir ulus devlet inşa süreci başlamıştır. Bu reformlar (Embel, 2020, s. 175);

- Anayasa hazırlanması için komite toplanması
- Arapçanın resmi dil ilan edilmesi
- Şam'da Arap Akademisinin kurulması
- Suriye üniversitesi 'ne bağlı bir Hukuk Fakültesi

Anayasanın hazırlanması reformu, ulus devlet inşa süreci için çok önemli bir adım olmuştur (Altıntaş ve Pektaş, 2020, s.118). Suriye'nin ilk bağımsızlık bayrağı 1947 yılında kullanılmıştır. 1947 yılı, Suriye'nin bağımsız bir devlet olarak Birleşmiş Milletlere katıldığı yılı temsil eder. Bu dönemde, Suriye Cumhuriyeti resmi olarak uluslararası alanda tanınmış ve bağımsız bir ülke olarak kabul edilmiştir (Gürbüz, 2020, s. 39).

BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararı, Suriye'deki çatışmaya siyasi bir çözüm saldırısı 2015 yılında kabul edildi (BBC, 2015). Karar, halkın özgürlüğe dayalı kapsayıcı bir siyasi geçiş sürecini sürdürmesini, BM gözetiminde ateşkesin sürdürülmesini, yeni bir anayasanın varlığını ve adil seçimlerin varlığını öngörmektedir. Ayrıca insani yardımların engelsiz terör ve terörle mücadelede uluslararası iş birliği vurgulanmıştır. Bu karar, Suriye'deki uluslararası sıcaklıklara yönelik ortak bir çözüm üzerinde birleştirmekte ve askeri değil, siyasi bir çözümün arttığını vurgulamaktadır (Anonim, 2024).

Şekil 2. BMGK'nın 2254 sayılı kararı yeniden gündemde (Anonim, 2024)

Viyana Zirvesi, 2015 Ekim ve Kasım aylarında, Suriye krizine çözüm bulmak amacıyla BM himayesinde ve ABD ile Rusya'nın ortak liderliğinde gerçekleştirilmiştir. Türkiye, İran, Suudi Arabistan, ABD, Rusya, Avrupa Birliği ve Arap Birliği gibi aktörlerin katıldığı zirvede, Suriye'de altı ay içinde bir geçiş hükümeti kurulması ve 18 ay içinde seçim yapılması hedeflenmiştir (Marcus, 2015). Terörle mücadelenin sürdürülmesi kararlaştırılırken, Beşar Esad'ın rolü en tartışmalı konu olmuştur. Rusya ve İran, Esad'ın geçiş sürecinde yer almasını desteklerken, Batılı ülkeler ve Türkiye karşı çıkmıştır. BM'nin müzakerelerde kolaylaştırıcı rolü üstlenmesi kabul edilmiştir. Zirve, uluslararası toplumun siyasi çözüme verdiği desteği gösterirken, BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararı bu prensiplere dayanarak hazırlanmıştır (Euronews, 2015).

Kapsayıcı anayasa modeli, farklı toplumsal grupların ve bireylerin katılımını ve temsilini sağlayan bir anayasal düzen anlayışıdır. Bu model, toplumun tüm kesimlerinin, özellikle marjinalize edilmiş veya azınlık grupların, seslerini duyurabilmesi için gerekli yapısal koşulları oluşturmayı amaçlar. Kapsayıcı bir anayasa, toplumsal eşitliği ve adaleti teşvik eden, çoğulculuğu destekleyen bir yaklaşıma dayanır (Gülener, 2011, s. 208).

Jürgen Habermas'ın kapsayıcı anayasa modeli, demokratik toplumlarda anayasanın tüm toplumsal grupların katılımını ve temsilini sağlaması gerektiğini öne sürer. Habermas,

demokratik meşruiyetin, vatandaşların ortak iradesiyle şekillenen toplumsal bir konsensüsle sağlanabileceğini savunur. Bu model, diyalog ve uzlaşma yoluyla farklılıkların bir arada yaşamasını mümkün kılar ve toplumsal sözleşmelerin sadece hukuki metinler değil, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren araçlar olması gerektiğini vurgular (Çinkara ve Bölükoğlu, 2020, s. 21).

Bu modeller ışığında Suriye’de yaşayan azınlık topluluklar (Maruni, Keldani, Dürzi ve Kürtler) veya yerlilerinin bazı anayasal talepleri olmuştur. Bu grupların anayasal talepleri genellikle kültürel ve dilsel hakların tanınması, din ve inanç özgürlüğünün güvence altına alınması, yerel ve ulusal düzeyde siyasi temsilin artırılması, eşitlik ve ayrımcılıkla mücadele edilmesi gibi konular etrafında yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, özellikle Kürtler, yaşadıkları bölgelerde daha fazla özerklik talep etmektedir (Gökcan, 2018, s. 171-175).

Şam’ın batısındaki Meze 86 Mahallesi, Nusayri topluluğunun çoğunlukta olduğu bir bölgedir. Bu topluluk, uzun süre Suriye’deki devlet gücünü elinde tutmuş olsa da, Esad rejiminin düşüşüyle birlikte intikam korkusu içinde yaşamaktadır. HTŞ’nin kontrolündeki bölgelerde, azınlıklar arasında endişeler olsa da bazıları HTŞ ile iletişim kurabildiklerini ve tehditlerin daha çok sahte olduğunu belirtmektedir. Hristiyanlar ve Şiiler gibi diğer azınlıklar da temkinli bir iyimserlik sergilemekte, HTŞ’nin dini ve etnik hakları koruyacağına dair vaatlerini izlemektedir. Suveyda’daki Dürzi topluluğu ise geçmişte Esad’a sadık kalmış, fakat artan protestolarla dikkat çekmiştir. Dürziler, yarı bağımsız statülerini sürdürmek istemektedir (Limaye, 2024).

Suriye Kürtleri, Beşar Esad rejiminin devrilmesinden sonra yeni siyasi yönetime karşı temkinli bir açıklık gösterirken, çatışma döneminde elde ettikleri kazanımları kaybetme endişesi taşımaktadır. Kürt özerk yönetimi, bağımsızlık bayrağını dalgalandırarak Suriyelilerin zaferlerini kutlama hakkını desteklemektedir. Geçmişte Esad rejimi altında marjinalleştirilen Kürtler, çatışma yıllarında Kuzeydoğu Suriye’de özerklik kazanmış ve IŞİD’e karşı kilit bir rol oynamıştır. Ancak Türkiye’nin desteklediği grupların saldırıları ve HTŞ’nin Şam’daki etkisi nedeniyle endişelidirler. Kürtler, demokratik ve federal bir Suriye umudunu korumaktadır ve azınlıkların haklarının güvence altına alınmasını istemektedir (Aawsat, 2024).

Demokratik Suriye Güçleri (DSG) lideri Mazlum Abdi, Şam’daki yeni yönetimle ülkenin birliğini tehdit eden bölünme projelerini reddetme konusunda anlaşmaya vardıklarını açıkladı.

Esad rejiminin devrilmesinin ardından Suriyeli Kürtlerin, muhalefet bayrağını kullanmaları Washington tarafından olumlu karşılandı. DSG ve yeni yönetim arasında ilk görüşme 30 Aralık'ta gerçekleşti. Abdi, Suriye'nin sağlam temeller üzerine yeniden inşasını ve istikrarın sağlanmasını desteklediklerini belirtti. Kürtler, 2011'den beri Kuzey ve Doğu Suriye'de özerk yönetimlerini sürdürmektedir. Ancak, Heyet Tahrir el-Şam'ın (HTŞ) hızlı ilerleyişi ve Türkiye destekli grupların baskıları altında bazı bölgelerden çekilmek zorunda kaldılar. Türkiye, YPG'yi PKK'nın bir uzantısı olarak görmekte ve bu nedenle Kürt hareketlerini zayıflatma çabası içinde bulunmaktadır. Türkiye'nin bombardımanları ve çatışmalar, bölgede sivil kayıplara ve DSG ile Türkiye destekli gruplar arasında gerilimin artmasına yol açmıştır (BBC, 2024).

ABD, Suriye'deki askeri varlığını büyük ölçüde DAEŞ'e karşı mücadeleyle gerekçelendirmektedir (İnaç, 2005a, 74). Bu kapsamda, Kürt liderliğindeki Demokratik Suriye Güçleri (DSG) ile yakın iş birliği yaparak, Suriye'nin kuzeydoğusunda istikrar sağlamayı ve DAEŞ'in yeniden ortaya çıkmasını engellemeyi amaçlamaktadır. ABD'nin bu desteği, Türkiye ile gerilimlere yol açmıştır. Ayrıca, ABD, Beşar Esad yönetiminin meşruiyetini tanımamakta ve Suriye'de Birleşmiş Milletler öncülüğünde siyasi bir geçiş sürecini desteklemektedir. Esad yönetimine yönelik ekonomik yaptırımlarını sürdürerek, siyasi çözüm arayışında baskı uygulamaktadır (Terzioğlu, 2018, s. 599).

Fransa, DAEŞ'e karşı uluslararası koalisyonun aktif bir üyesi olarak Suriye'deki terörle mücadele operasyonlarına katılım göstermektedir. Bunun yanı sıra, Suriye'deki insani krizlere dikkat çekmekte ve insani yardım sağlamaktadır. Fransa, Suriye'de siyasi bir çözüm bulunması gerektiğini sürekli vurgulamakta ve Kürt güçlerinin Suriye'nin geleceğinde önemli bir rol oynaması gerektiğini savunmaktadır. Fransa, Kürt güçlerine ABD kadar olmasa da destek vermekte ve uluslararası hukuka uygun bir siyasi çözüm arayışını desteklemektedir (Terzioğlu, 2018, s. 604).

Suriye'nin gelecekteki yönetim yapısı, mevcut siyasi ve askeri dinamikler ışığında tartışmalı bir konudur. Ahmed El-Şer liderliğindeki yeni yönetim, ülkenin üniter yapısını koruyacağını ve federal bir sisteme geçilmeyeceğini belirtmiştir. Özellikle etnik ve mezhepsel çeşitliliğin etkilediği bu tartışma, Kürtler ve diğer azınlık grupların çatışma dönemi kazanımlarını koruma arzusu ile merkezi hükümetin bu taleplere karşı duruşu arasında şekillenmektedir. Üniter yapı, merkezi yönetimin güçlü olduğu bir sistemi ifade ederken, federal sistem yerel yönetimlere daha fazla bağımsızlık tanır. El-Şer'in açıklamaları, Suriye'nin üniter bir devlet

olarak kalacağını vurgulamakta olup, uluslararası ve bölgesel güçlerin etkisiyle bu tartışmanın evrimi gözlemlenecektir (Anonim, 2024).

Suriye'de Beşar Esad rejiminin devrilmesinin ardından yeni bir anayasa yazım süreci, savaş sonrası dönemde ülkenin yönetim çerçevesini belirlemek ve Suriyelilerin haklarını güvence altına almak için merkezi bir konu haline gelmiştir. Mevcut anayasa, Esad'ın otoriter yönetimini pekiştirmiş ve özgürlükleri kısıtlamıştı. Yeni yönetimin lideri Ahmed El-Şer, anayasa yazım sürecinin üç yıl sürebileceğini belirtirken, Suriye Muhalefet Koalisyonu sürecin bir yıldan fazla sürmeyeceğini savunmaktadır (İnaç, 2005b, 44).

Birleşmiş Milletler 'in 2254 sayılı kararı doğrultusunda, yeni bir anayasa hazırlanması amacıyla Cenevre toplantıları düzenlenmiş, ancak bu girişimler tam bir kabul görmemiştir (İnaç, 2021, s.76). Hukukçu Mahmud Burhan Atur, devletin yeniden inşasının ve anayasa yazım sürecinin uzun zaman alacağını, tüm Suriyelilerin beklentilerini karşılayacak bir anayasanın hazırlanmasının yaklaşık üç yıl sürebileceğini vurgulamaktadır. Anayasa yazımı, siyasi güçler arasındaki uzlaşya ve ülkenin güvenlik durumuna bağlı olacaktır. Ayrıca, uluslararası aktörlerin sürece müdahalesi, sürecin hızlanmasına katkıda bulunabilir. Yeni yönetim, Şam'da ulusal diyalog konferansı başlatarak anayasal bir bildiri hazırlamayı ve onaylamayı planlamaktadır. Bu süreç, Suriye'nin istikrarını ve ulusal uzlaşyaı sağlamayı hedeflemektedir (İnaç, 2007, s. 27).

Sonuç

I. Dünya Savaşı sonunda Suriye'nin Fransız mandası etkisine girmesiyle başlayan ve sonuç olarak 1946'da bağımsızlığını kazanmasıyla Suriye'nin ulus inşa süreci tarihsel olarak başlamaktadır. San Remo Konferansı sonrası Fransız mandası altında yönetilen Suriye, dini ve etnik ayrılıklar üzerinden farklı idari birimlere bölünerek yönetilmiştir. Fransız yönetimi Suriye'de eğitim ve ekonomi alanlarında kendi çıkarlarını öncelikli olarak tutan politikalar uygulamıştır; bu süreçte Fransız dili ve kültürü eğitimde etkili olmuştur. Fakat bu durum, Arap milliyetçiliğinin ve bağımsızlık hareketlerinin güçlenmesine temel oluşturan bir olay olmuştur. 1925-1927 yılları arasında gerçekleşen Büyük Suriye İsyanı gibi direniş hareketleri sayesinde Suriye'nin ulusal bilincinin gelişmesi hız kazanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından Müttefiklerin desteği ve artan bağımsızlık talepleri sonucunda, Suriye 1946 yılında Fransız askerlerinin çekilmesiyle bağımsızlığını kazandı ve ulus-devlet yapısını inşa etmeye başladı. Bu süreç, Suriye'nin modern tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

1920'lerden itibaren Suriye'de güçlenen Arap milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle beraber kendi kaderini tayin etme hareketlerini tetikledi. Fransız mandasına karşı ortaya çıkan direniş hareketleri, Suriye'nin bağımsızlık mücadelesinin temelini oluşturdu. 1930'larda kurulan Ulusal Blok gibi siyasi partiler, bağımsızlık taleplerini uluslararası platformlarda dile getirerek diplomatik baskıların artmasına neden oldu. Bu olaylar Suriye'nin bağımsızlık süreci ve ülkenin modern tarihini şekillendiren siyasi gelişmeler arasındadır.

1941'den itibaren bağımsızlık hareketleri, Müttefiklerin desteğiyle ivme kazandı ve 1946 da Fransa hükümetinin emriyle Fransız askerlerinin çekilmesi sonucu Suriye resmen bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık ilanından sonra gerçekleşen süreçler, Suriye'nin modern devlet yapısının ve ulusal kimliğinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Baas Partisi'nin kurulması ve bununla beraber Arap milliyetçiliğinin yükselişe geçmesi, Suriye'nin siyasi yapısının şekillenmesinde önemli rol oynayan faktörlerden biridir. Hafız el-Esad'ın Baas partisinde iktidara gelmesiyle birlikte, sosyalist ekonomik politikalar benimsenmiş ve merkezîyetçi bir yönetim anlayışı hedef alınmıştır. Suriye'nin etnik ve dini çeşitliliğini kontrol altında tutan Esad yönetimi, ulusal kimlik oluşturma çabalarını sürdürmeye çalışmıştır fakat bu süreçte uygulanan baskıcı politikalar ve merkezîyetçi yönetim, uzun vadede toplumsal huzursuzluklara ve siyasi gerilimlere yol açtı. Esad'ın mirası, Suriye'nin bugünkü sosyo-politik dinamiklerini anlamak için kritik bir referans noktası olarak kalmayı sürdürmektedir.

Suriye ile İsrail arasındaki uzun süreli bir anlaşmazlık konusu olarak öne çıkan Golan Tepesi, bölgenin stratejik ve doğal kaynakları nedeniyle iki ülke için de büyük bir öneme sahiptir. 1990'lar ve 2000'lerin başında gerçekleşen barış görüşmeleri çözümsüz kalmış ve uluslararası toplum Golan Tepesi'ni Suriye toprağı olarak tanımış fakat bu konuda kalıcı bir çözüm sağlanamamıştır.

2011 yılında Arap Bahar'ının etkisiyle Suriye'deki iç savaşın başlamasıyla Suriye uluslararası bir boyut kazandı. Savaş süresince çeşitli uluslararası ülkeler ve bölgesel aktörler çatışmalara müdahil oldu ve bununla beraber bu durum savaşın şiddetini artırarak milyonlarca Suriyelinin mülteci durumuna düşmesine neden oldu. Siyasi çözüm arayışı sürecinde uluslararası çabalar gerçekleştirilmiştir. Bunlardan; BM 2254 sayılı kararları, siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle barış sürecini zorlaştırmış mevcut çatışmalara yol açmıştır.

Sosyopolitik açıdan bakıldığında temeli sağlam olmayan bir ekonomiye ve istikrarsız bir siyasi yapıya sahip olan Suriye'nin gelecekteki senaryolarından bazıları şu şekildedir;

- Çatışmaların devam etmesi
- Kısmi barışın sağlanması
- Bölgesel güçlerin etkisinin sürmesi

Barış ve istikrarın sağlanması, kapsamlı bir siyasi diyalog, uluslararası iş birliği ve yeniden yapılanma çabalarına bağlı olup, bu süreçte insani yardım ve mülteci destek programları önemli bir rol oynamaktadır.

Suriye bayrağı, ulusal kimlik ve bağımsızlığın önemli bir sembolü olarak, tarihsel ve kültürel derinliği yansıtmaktadır. Pan-Arap renkleri ve yeşil yıldızlarıyla Birleşik Arap Cumhuriyeti dönemini anımsatan bayrak, Arap birliği ve dayanışma arzusunu ifade etmeye devam etmektedir. Günümüzdeki bayrak tasarımı, İslam'ın ve Arap tarihindeki önemli dönemlerin yanı sıra, Suriye'nin farklı coğrafi bölgelerini temsil eden sembollerle zenginleştirilmiştir. Bu unsurlar, Suriye'nin hem tarihsel mirasını hem de ulusal birliğini vurgulayan güçlü bir sembol olarak bayrağın önemini pekiştirmektedir.

Yeni bir anayasa oluşturulması ve ulus devlet inşası, ülkenin gelecekteki yönetim yapısını belirlemek açısından önemli bir süreçtir. BM'nin 2254 sayılı kararı doğrultusunda sürdürülen siyasi çözüm arayışlarında ABD ve Fransa gibi uluslararası aktörler bu süreçte farklı roller üstlenmektedir. Etnik ve mezhepsel çeşitliliğin ön planda olduğu Suriye'de azınlık grupların anayasal talepleri, merkezi yönetimle yapılan görüşmelerde ele alınmaktadır. Kürtler, kazanımlarını koruma ve daha fazla özerklik talep ederken, DSG'nin lideri Mazlum Abdi, ülkenin üniter yapısının korunması konusunda yeni yönetimle anlaşmaya varıldığını açıklamıştır. Bölgedeki uluslararası ve bölgesel güçlerin etkisi, Suriye'nin gelecekteki yönetim yapısını ve anayasa sürecini şekillendirmeye devam etmektedir.

Kaynakça

- Aawsat. (2024). "Riyadh Meeting": Sanctions Hinder Development...and The Future of Syria Is Shaped By The Syrians. aawsat: <https://aawsat.com> adresinden alındı.
- Acar, H. (2013). Suriye Halkının Beşar Esad'a Direnme Hakkı: Üç Sözleşmecî Bakış. *Uluslararası İlişkiler*, 10 (37), 117-144.
- Ağır, O. ve Aksu , Z. (2017). Birleşmiş Milletler'in Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, 4 (9), 43-55.
- Ak, Ö. (2024). Hamas ve Hizbullah'ın Suriye Savaşı'ndaki Dış Politikaları: Çok-Düzeyle Bir Analiz. *Journal of History School*, 403-441.
- Aksoy, O. (2021). Suriye İç Savaşı'nda Çatışma Yönetimi Perspektifinden Üçüncü Taraf Müdahaleleri. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 101-128.
- Aldoughli, R. (2022). What Is Syrian Nationalism? Primordialism and Romanticism in Official Baath Discourse. *Nations and Nationalism*, 28, 125-140.
- Altıntaş, M. ve Pektaş , E. K. (2020). Küreselleşme Sürecinin Ulus-Devlet Üzerindeki Etkileri ve Ulus Devletin Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme. *Kocatepeüibf Dergisi*, 22(1), 115-126.
- Anonim. (2024, December 29). *Al-Sharaa: No Division of Syria, No Federalism...and Holding Elections May Take 4 Years.* albiladpress: <https://www.albiladpress.com/amp/article/895015.html> adresinden alındı.
- Anonim. (2024, Aralık 18). *Bmgk'nın 2254 Sayılı Suriye Kararı Nedir? Bugünün Şartlarında Uygulanabilir Mi?* medyascope: <https://medyascope.tv/2024/12/18/bmgknin-2254-sayili-suriye-karari-nedir/> adresinden alındı.
- Anonim. (2025, Ocak 9). *Suriye Demokratik Güçleri ile Yeni Yetkililer Arasında "Bölünme Projelerini" Reddetme Konusunda Anlaşma Sağlandı.* france24: <https://www.france24.com> adresinden alındı.

- Ataç, A. S. ve Kelkitli , A. (2024). Arap Baharı'nın Türk Dış Politikası zerine Etkisi: Suriye rneđi. *The Impact of The Arab Spring on Turkish Foreign Policy*, 16 (63), 288-295.
- BBC. (2015, Aralık 19). *Bm Suriye Konusunda Uzlaştı: Ateřkes ve Müzakere Yolu Açıldı*. BBC News: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151219_bm_suriye_karar adresinden alındı.
- BBC. (2024, December 17). *Latest Situation in Northern Syria: Clashes Continue in Manbij Countryside*. BBC News: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cz610d41l8do> adresinden alındı.
- Clk, A. (2022). Suriye Krizinde Diplomatik zm Arayışları: 2011-2021. 169-193.
- ađ, G. ve Eker , S. (2013). Ortadoğu'da Baas Rejimleri: Suriye ve Irak . *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2 (2), 57-72.
- Çamlıbel, S. N. ve Ercan, M. (2024). Terörle Mücadele ve Askeri Operasyonların Türkiye-AB İlişkilerine Olası Etkileri. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 57-66.
- ınkara, G. ve Bölükoğlu, İ. D. (2020). Anayasa Hukuku ve Vatandaşlığın Birlikteliđi: Anayasal Vatansverlik Kavramına Giriş. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 17-33.
- Demirel, A. (2019). Ortadoğu'da Fransız Emperyalizmi: Fransız Manda Yönetimi Döneminde Suriye (1920-1946). *Bellek/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi*, 1 (1), 69-89.
- Duran, M. A. (2021). Baas Partisi'nin Düřünsel Temelleri ve Suriye Siyasetinde Baas Partisi (1940-1966). *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 5, 219-246.
- Duvan, K. (2024). Hibrit atışma: Suriye İç Savaşı'nın Türkiye'nin Güvenliđine Etkileri (2011-2023). *Doktora Tezi*, 1-252.
- Embel, M. . (2020). Orta Doğu'da Modern Devletin İnşası: Irak ve Suriye önekleri üzerinden Bir Değerlendirme . *Türkiye Ortadoğu alışmaları Dergisi*, 8 (1), 157-189.

- Erkmen, A. (2019). Fransız Manda Yönetimi Altındaki Suriye’de Yaşananlara Bir Bakış. *Middle East International Conference on Contemporary Scientific Studies-I* (S. 252-262). Gaziantep: İksad Publications.
- Euronews. (2015, Ekim 28). *Suriye İç Savaşı ve Beşar Esad’ın Geleceği 30 Ekim Cuma Günü Avusturya’nın Başkenti Viyana’da Masaya Yatırılacak. ABD, Rusya, Türkiye ve Suudi Arabistan-aynı-masada-olacak* adresinden alındı.
- Gökcan, Ö. (2018). Suriye’nin Kürt Meselesinin Tarihsel Seyri (1946-2011). *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 5 (2), 159-190.
- Gülener, S. (2011). Anayasa Yapımında Yeni Bir Paradigma: Kapsayıcı, Katılımcı Uzlaşmacı Anayasa Yapım Süreçleri ve Çeşitli Örnekler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15 (3), 199-224.
- Gürbüz, E. (2020). Suriye’de Ulus İnşa Çabaları ve Baas Partisi’nin Rolü. *İstanbul, Doktora Tezi*, 1-196.
- İnce, E. (2017). Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1 (1), 261-280.
- Işık, M. ve Karaca, M. (2019). Vichy Fransası’nda Müttefik Devletlerine Karşı Yürütülen Propaganda Faaliyeti. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (3), 43-62.
- İnaç, H., & Kına, B. (2024). ORTADOĞU EDEBİYATINDA SİYASET. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*(14), 225-235. <https://doi.org/10.58627/dpuibf.1592093>
- İnaç, H. (2003). Makro Toplumsal Kuramlar Açısından Postmodernizm. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 341-351
- İnaç, H. (2004). Identity problems of Turkey during the European Union Integration Process. *Journal of Economic and Social Research*, 6(2), 33-62.
- İnaç, H. (2005a). *Faşizmin ve sosyalizmin sosyo-politik kökenleri: Marx- Pareto Mukayesesi* Bursa: Ekin Yayınları.
- İnaç, H. (2005b) *Türkiye’nin Kimlik Problemleri: Avrupa Birliği’ne Entegrasyon Sürecinde*. Ankara: Adres Yayınları
- İnaç, H. (2007). Rethinking Democracy and Governance in the EU. *Journal of Academic Studies*, 9(32), 1-31.

- İnaç, H. (2021). *Uluslararası Güvenlik, Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Kaya, M. A. (2024). *Suriye Bayrağındaki Simgeler Neyi Temsil Ediyor?* fokusplusnet. instagram adresinden alındı.
- Koyuncu, A. A. (2017). Hafız Esad Dönemi Suriyesinde Milliyetçilik ve Ulus İnşa Çabaları . *İçtimaiyat Dergisi*, 1 (1), 7-29.
- Limaye, Y. (2024, December 23). *Minorities in Syria Seek Security As State Maps New Future*. BBC News: <https://www.bbc.com/arabic/articles/c3e3009pg73o.amp> adresinden alındı.
- Marcus, J. (2015, Ekim 21). *Viyana'da Dörtlü Suriye Zirvesi*. BBC News: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151021_esad_moskova adresinden alındı.
- Mengüaslan, H. (2022). Arap İsyanları Sonrası Suriye'nin Sosyo-Politik Dönüşümüne Eşitsiz ve Bileşik Gelişmeci Bir Yaklaşım: “Savaş Ekonomisi” ve “Yeniden İnşa” Süreçlerinde Uluslararası ve Yerel Dinamiklerin Etkileşimi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 9 (1), 47-81.
- Meriç, A. B. (2021). Devlet Olmayan Aktörlere Karşı Kuvvet Kullanılması: Işid ile Mücadele Örneği. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 52, 1-35.
- Neciyev, E. (2021). Rusya-Türkiye İşbirliği Bağlamında “Astana Görüşmeleri”. *Süleyman Demirel University Visionary Journal*, 12 (31), 988-1001.
- Orhan, S. (2023). Suriye’de Barış İnşası İçin Muhtemel Bir Anayasal Tasarım. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 523-571.
- Orkun, M. A., Bayırlı, A. ve Bayırlı, S. (2019). Fransa Eğitim Sisteminin İncelenmesi. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2 (1), 1-20.
- Öztürk, Ş. ve Sevinç , H. (2023). Suriye Politikasının Türkiye Siyaseti Üzerine Etkileri: 2000 Sonrası Dönem. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 8 (8), 217-231.
- Qaddour, J. (2024). Governing Diverse Societies and The Limits of Constitutionalism in Syria. *Boston University International Law Journal*, 42 (2), 297-372.

- Saylık, M. İ. (2022). Arap Baharı Sonrası Türkiye'nin Orta Doğu Politikasının Ofansif ve Defansif Realizm Bağlamında Değerlendirilmesi. *Kadim Akademi Sbd*, 6(2), 80-104.
- Süer, B. (2012). Suriye-İsrail Barış Görüşmeleri: Olgunlaşma Teorisi Perspektifinden Bir Analiz. *Ortadoğu Etütleri*, 3 (82), 217-254.
- Terzioğlu, S. S. (2018). Uluslararası Hukuk Açısından Fırat Kalkanı Harekâtının Meşruluğu Sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 134, 587-638.
- Topuz, Z. Ç. ve Arafat, M. (2023). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 78 (2), 357-380.
- Yuksel, M. A. (2024). Bölgesel Güvenlik ve Hibrit Savaş İlişkisinin Suriye İç Savaşı Üzerinden Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 31 (2), 365-388.